

Openingstekst: Het “Kairos-document” van september 1985, Soweto, Johannesburg

Het uur van de waarheid

De tijd is rijp. Nu slaat het uur van de waarheid. Zuid-Afrika is in een crisis gestort die het land op zijn grondvesten doet beven. Alles wijst erop dat dit nog maar het begin is, dat de dreiging in de komende maanden nog zal toenemen. Dit is de *kairos*, het uur van de waarheid niet alleen voor de apartheid maar ook voor de kerk. Als theologen proberen wij de theologische betekenis te verstaan van dit uur in onze geschiedenis. Voor heel veel christenen in Zuid-Afrika is dit een uur van genade, een uitzonderlijke kans: God roept op tot besliste actie. Het is ook een gevaarlijke tijd, want als we deze kans voorbij laten gaan, is de schade die de kerk, het evangelie, het volk van Zuid-Afrika lijdt, niet te overzien. Jezus weende over Jeruzalem: ‘Er zullen dagen over u komen dat uw vijanden een wal tegen u opwerpen, u omsingelen en u van alle kanten insluiten; zij zullen in u geen steen op de andere laten, omdat gij de tijd (de *kairos*) waarin barmhartig op u werd neergezien, niet hebt erkend’ (Luc. 19: 44).

Lezingen:

Johannes 17: 1-5

Nadat Jezus dit gezegd had, sloeg Hij zijn ogen op naar de hemel en zei: ‘Vader, nu is de tijd gekomen, toon nu de grootheid van uw Zoon, dan zal de Zoon uw grootheid tonen. Hij heeft van U macht over alle mensen ontvangen, de macht om iedereen die U aan Hem gegeven hebt het eeuwige leven te schenken. Het eeuwige leven, dat is dat zij U kennen, de enige ware God, en Hem die U gezonden hebt, Jezus Christus. Ik heb op aarde uw grootheid getoond door het werk te volbrengen dat U Mij opgedragen hebt. Vader, verhef Mij nu tot uw majesteit, tot de grootheid die Ik bij U had voordat de wereld bestond.

Handelingen 1: 7-8

De discipelen vroegen hem: “Heer, gaat U dan binnen afzienbare tijd het koningschap over Israël herstellen?” Hij antwoordde: ‘Het is niet aan jullie om te weten wat de Vader in zijn macht heeft vastgesteld over de tijd en het ogenblik waarop deze gebeurtenissen zullen plaatsvinden. Maar wanneer de heilige Geest over jullie komt, zullen jullie kracht ontvangen om mijn getuigen te zijn in Jeruzalem, in heel Judea en Samaria, tot aan de uiteinden van de aarde.’

Overweging

De bijbel is een verwarrend boek, en soms zelfs ronduit misleidend. Neem nu de orde waarin de bijbelboeken opgenomen zijn. Dat lijkt te suggereren, dat er sprake is van een chronologische opvolging in de tijd. “Chronos” inderdaad. De wereld heeft een begin – en zal een einde hebben. Het gaat ergens naar toe, is de onderliggende boodschap. Dat is een dominante trek van christelijke theologie. Niet- zoals in Prediker – een eeuwige terugkeer, een cirkelbeweging. Geschiedenis heeft richting. En daarmee heeft menselijk handelen zin. Want het kan werken in de geest van de tijd, in de richting waarin het moet gaan. Of de mens kan zich verzetten, tegen de “geest van de tijd” ingaan, en een obstakel worden voor waar het naar toe moet.

En voor iemand die onbevangen, en niet gehinderd door enige historische achtergrond, de bijbel lees – en daarvan zijn er helaas velen – zou je kunnen denken dat dit een “verklaring” van de geschiedenis geeft. Een “blueprint”, zoals God die bedoeld heeft, en waarover God de totale regie heeft. Alles staat immers in het boek geschreven?

“Tijd” in de bijbel is niet chronologisch. Vanuit de ballingschap reflecteert het volk Israël of zijn eigen mythen van ontstaan, en zetten tegenover de astrologie van Babylon het verhaal van een God die schept uit niets, die spreekt met mensen, die ruimte geeft. Heel de Psalmen en de profeten zijn doortrokken van het “gedenken” van het centrale moment uit Israëls geschiedenis: de redding van de slavernij, de nieuwe toekomst in het land van belofte. De tijd heeft zo een “midden”. En ook – ja juist – het Nieuwe Testament “ontvouwt zich niet”, maar is een cirkelen om een centrale gebeurtenis. Het optreden, lijden, sterven van Jezus van Nazareth, het nieuwe “Midden van de Tijd”. Doorbreken van licht en vreugde op de derde dag, die de leerlingen, en nog steeds ons, in blijde verwondering ook zelf doet opstaan en leven.

Een belangrijke overeenkomst in het Eerste en Tweede Testament is, dat het ergens naar toe gaat de geschiedenis. De herhaling uit Prediker is niet een eeuwige wederkeer, waar je somber van wordt. Het leven heeft zin. Het beloofde land. En de toekomst van de Heer, die alles in allen zal zijn, in de eeuwige stad, die dan echt een stad van vrede zal zijn. En dat geeft dan ook weer zin aan het menselijk bestaan: die stad van vrede moet gebouwd, daarvoor moet gebeden, die stad moet aanvaard worden als die komt.

U weet, ik ben kerkhistoricus en in de Oecumene onderweg geweest. Eerlijk gezegd ben ik altijd een beetje geïmponeerd als met groot inzicht theologische collega’s verbindingen leggen met filosofen van vroeger en vandaag. Ik zal aan dit denken vandaag niet een bijdrage leveren. Ik wil met u delen wat “kairos” in mijn levensloop betekent.

- Ik doe dat aan de hand van drie voorbeelden, de val van de muur in 1989, het referendum in Zuid-Soedan in 2006 (*dit is uitgevallen, omdat het te lang werd*), en de verbluffende machtsoverdracht in 2011, en in de derde plaats, het Kairos-Document van de Palestijnse Christenen uit 2009.
- “Kairos” heb ik in mijn leven ervaren als verkrumelen van machtsstructuren en instorten van gewelddadige regimes. Een laatste voorbeeld is het imploderen van het Syrische regime, maar iemand zou eens een recente geschiedenis moeten schrijven met als thema: “het einde van regimes die het volk niet dienen”, en die vormen van collaps systematisch bestuderen.

Mijn studie theologie was in Kampen, van 1978-1985. Daar had ik Zuid-Afrikaanse theologen leren kennen als Mpho Ntoane en Tekadzo Mofokeng. Het jaar voor mijn aankomst in Kampen had de eerste gekleurde promotiestudent, Allan Boesak, zijn promotor Rothuizen en de gereformeerde wereld door elkaar geschud. Onder andere als gevolg daarvan werd in de jaren daarna door de Gereformeerde Kerken een keuze gemaakt. Een keuze in eerste instantie “voor” iets. Pro, niet contra, hoewel de consequentie van die keuze is, dat je ook dingen niet meer gaat doen (op vakantie naar Zuid-Afrika bijvoorbeeld, al dan niet met subsidie).

Het was een keuze voor een andere toekomst, die nog niet gezien werd, en niet mogelijk geacht werd. Theologen kregen een beurs om naar het buitenland te gaan. Zij theologiseerden vanuit de eigen ervaringen met apartheid, legden die naar de bijbels boodschap, en kwamen met een document, waarvan ik in de eerste tekst een beginfragment heb geciteerd. Kairos was een dringend beroep op machthebbers en op medechristenen van overal ter wereld, om een einde te maken aan het onrecht van de apartheid. Deze Kairos kwam aan. Werd gehoord, werd nagevolgd, ondermijnde het regime, dat zichzelf als diep christelijk beschouwde. En geleid door deze geestelijk impuls en het verzet van het ANC, kwam een nieuw Zuid-Afrika tot stand. Hoop op een nieuwe tijd. Deze “Kairos” was een succes.

Er is een ander “Kairos Document”, uit 2009, van Palestijnse christenen. Uitvloeisel van een conferentie in Bern, mei 2008, en van intensief samen-denken van Palestijnse christenen, met een leidende rol voor theologen en kerkleiders als de Latijnse patriarch Michel Sabagh (hij leeft nog,

stokoud en teruggetrokken). Naar ik vermoed kent een aantal van u deze verklaring, die je eenvoudig [op het internet kunt vinden](#), ook in een vertaling van Kairos-Sabeel Nederland.

Zoals ik meegetrokken werd in de jaren 1980 door de verandering in houding t.o.v. Zuid-Afrika, zo werd ik door mijn werk met Israël-Palestina vanaf 2002 meegenomen met de Palestijnse christenen. En opnieuw, eerlijk gezegd, graag was ik deze uitdaging uit de weg gegaan. Kennismaken met de Palestijnen is een ervaring, die je de rest van je leven niet meer kwijtraakt. Je ontmoet mensen, waar je tot dan toe – gestuurd door de media – alleen maar terroristen ziet. Je ontvangt een verbijsterende gastvrijheid van mensen, van wie zoveel afgenomen is en afgenomen wordt. Je verbaast je over de spirituele diepgang van het geweldloos verzet, de vasthoudendheid van het geloof in een eigen land (sumud). En je krijgt mee wat Palestijnen moeten verdragen en ondergaan.

In het licht daarvan. Leest u toch eens, als u tijd hebt, dat Kairos Document. Het is een getuigenis vanuit een diep gelovig christelijk perspectief. En toch is het document niet werkzaam geweest zoals gehoopt. Het heeft niet de politiek, de kerken in het Westen, het heeft ook niet ons op zo'n manier bereikt dat er iets is veranderd. Integendeel.

En dat is tegelijk het moeilijke aan de Kairos, waarover de tekst in Handelingen ook spreekt. De Kairos komt, gebeurt. En als de tijd daar is om te handelen, dan moeten we in beweging komen. Maar je kunt ook een Kairos uitroepen, die geen Kairos is. Nog is het niet de tijd. Maar betekent dat het opgeven van de droom van een eigen land voor de Palestijnen? Zeker niet. Chronos gaat zijn tijd. De uithollingsverschijnselen zijn te zien, ook in de staat Israël.

Het gaat hier om de invulling van onze verwachting. Wat verwachten wij, wie verwachten wij? Het evangelie houdt voor: De Kairos is hier en nu. Bekering is simpelweg: je omkeren, weg vandaan van alles wat tot niets leidt, wat afleidt, wat je door elkaar werpt. Het is letterlijk: “omkeer”. Niet gefascineerd in de koplampen kijken van de twijfelzaaiers, de “door elkaar werpers”, diabolische mensen.

Wat kunnen wij nu doen, in het aangezicht van de ontwikkelingen in onze tijd? Hoe gaan we om met onze angst en zorg?

- Bid en wacht. Bidden is niet alleen vragen. Bidden is ook onder woorden brengen wat je ziet, wat je hoopt, en waar je naar verlangt. In die zin is bidden discipline, je niet laten meesleuren door de heftige emoties van het moment, hoe begrijpelijk die ook zijn.
- Vermijd de aandachttrekkers van deze tijd, en doe iets rustgevends: lees poëzie. Zing Oosterhuis. Maak de tuin netjes. Kijk deze week naar de kersenbloesem.
- Doe iets kleins maar passends: stop met whatsapp en ga over op Signal. Hef uw facebook-account op. Verkoop uw Tesla.
- En als u echt iets wilt doen: De Groentedeler heeft nog vrijwilligers nodig. En als u moed hebt: Tent of Nations, bij Bethlehem, die boerderij van geweldloze christenen die blijven vechten voor hun recht en hun land, hebben ook vrijwilligers nodig. Als er Europeanen zijn, geeft dat veiligheid aan de familie. Zonder vrijwilligers is het afgelopen. De wegen zijn al aangelegd rondom. De planning van de illegale nederzettingen rondom Bethlehem staat op papier, en wacht alleen nog op de verwijdering van deze éne lastige, niet-terroristische, christelijke familie Nassar.

Als we “navolging van Christus” serieus nemen, dan kan onze rol zijn: “met kleine daden getuigen” van hem die ons voorging. De radicaal geweldloze. De onwaardse mens, die een weg vond die anderen niet zagen. Die ook vijanden zag staan. En allen liefhad.

Amen

Slottekst:

Paulus in 2 Korinthiers 6: 1-10

(Wij) sporen u dan ook aan: laat de goedheid die God u bewijst niet tevergeefs zijn. God zegt: 'Wanneer de tijd daarvoor gekomen is, luister Ik naar je, op de dag van de redding help Ik je.' *Nu is de tijd (kairos) daarvoor gekomen, nu is de dag van de redding. (...)*. We vallen aan en verdedigen ons met de wapens van de gerechtigheid, we worden geëerd en gesmaad, belasterd en geprezen. We worden bedriegers genoemd maar spreken de waarheid, we zijn vreemdelingen maar toch bij iedereen bekend, we sterven maar toch leven we, we worden gestraft maar niet aan de dood prijsgegeven, we hebben verdriet maar toch zijn we altijd verheugd, we zijn arm maar toch maken we velen rijk, we bezitten niets maar toch hebben we alles.

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl